

Ingen skal bli utsatt for seksuelle overgrep

Justis- og beredskapsdepartementet
postmottak@jd.dep.no

Oslo, 13. april 2023

Høring – NOU 2022: 21

Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsen

Nok. Norge viser til høringsbrev 13. januar 2023, og takker for muligheten til å komme med innspill.

Nok. Norge er paraplyorganisasjonen til landets 15 Nok.-sentre. Sentrene er et lavterskel hjelpetilbud for personer som er utsatt for seksuelle overgrep og deres pårørende. De driver også forebyggende arbeid og er en viktig støttespiller for øvrige hjelpetjenester i sine kommuner. Nok. Norge jobber politisk på vegne av sentrene, og for at alle utsatte og pårørende skal ha tilgang til god og tilgjengelig hjelp uansett hvem de er og hvor i landet de bor.

Dette høringssvaret sendes på vegne av alle medlemssentrene, men det er også enkelte sentre som sender egne høringsvar.

Innledende bemerkninger

Straffelovrådet har foretatt en grundig gjennomgang av straffelovens kapittel om seksuallovbrudd. Nok. vil i dette innspillet se på forslaget om seksuell omgang uten samtykke, forslaget om å senke den seksuelle lavalderen og forslaget om å oppheve forbudet om søskenincest. Innspillene er basert på vår særlige kunnskap om utsattes erfaringer med seksuelle overgrep.

Vi vil dessuten vise til Redd Barna sitt høringsinnspill, som grundig tar for seg mangelen på barneperspektivet i høringsnotatet, og Samtykkealliansen sine synspunkt på en «ja betyr ja»-modell.

Å styrke den seksuelle selvbestemmelsesretten er vesentlig, og argumentasjonen i forslaget er gjennomgående prinsipiell og rettet mot å sikre av lovgivningen er i tråd med grunnleggende juridiske prinsipper. Nok. mener det prinsipielle fokuset noen steder går på bekostning av refleksjoner over lovverkets normdannende funksjon og hvilke konsekvenser forslagene kan ha. På bakgrunn av dette mener vi det er behov for å utrede flere av forslagene ytterligere.

Seksuell omgang uten samtykke

Straffelovrådet er tydelig på at dagens voldtektsbestemmelse i straffeloven ikke går langt nok i å verne om retten til seksuell selvbestemmelse¹. Dette er en viktig og nødvendig erkjennelse.

Rådet foreslår å erstatte straffelovens §291 *Voldtekt*, med §294 *Seksuell omgang uten samtykke*. Forslaget er ment å ramme de alvorligste krenkelsene av den seksuelle selvbestemmelsesretten. Forslaget innebærer at straffealternativene i §291a-c videreføres, men at det legges til et nytt

---

¹ NOU 2022: 21, kapittel 23.3.1.

straffealternativ rettet mot den som «har seksuell omgang med noen som ikke vil, og som gir uttrykk for dette i ord eller handling».

Nok. Norge støtter at samtykke blir et selvstendig vilkår. Dette harmonerer med de klare anbefalingene Norge har fått fra ulike menneskerettighetsorganer, herunder FNs kvinnekonvensjon, FNs kvinnekomité, Istanbulkonvensjonen og GREVIO.

Straffelovrådet presenterer to modeller for endring av samtykkebestemmelsen: «bare ja betyr ja» og «nei betyr nei». I lys av innspillene som har kommet fra bl.a. Samtykkealliansen mener Nok. at det bør gjøres en mer grundig vurdering av de to modellene. Nok. mener det er en svakhet at Straffelovrådet i liten grad har drøftet de normative aspektene ved å velge en “nei betyr nei”-modell.

Alle nordiske land som har endret sin voldtektslovgivning de senere årene (Island, Sverige, Danmark, Finland) har lagt en “bare ja betyr ja”-modell til grunn. Denne modellen bygger på en forståelse av retten til seksuell selvbestemmelse som tilsier at en person er *seksuelt utilgjengelig* inntil det er kommunisert et samtykke til sex eller en bekreftelse på frivillig deltakelse. Nok. er enig med Samtykkealliansen om at dette bør være et avgjørende premiss i loven.

Justis-, og politidepartementet har tidligere vist til at en sterkere fremheving av samtykkekravet kan få den uheldige sidevirkning at det blir stilt strengere krav til offeret om å si fra at hun ikke vil, og dermed svekke voldtektsofferets rettsvern.

I forbindelse med en senere helhetlig gjennomgang av straffeloven uttrykker Departementet en frykt for at innføringen av en samtykkebasert voldtektsbestemmelse vil kunne medføre økt fokus på, og bevisføring om, fornærmedes opptreden, herunder uttrykk for motstand, som vil kunne svekke vernet mot voldtekt eller gjøre prosessen mer belastende for fornærmede.

På bakgrunn av dette er det viktig at Departementet forsikrer seg om at forslaget som nå foreligger ikke bryter med Departementets gjentatte og prinsipielt begrunnede motstand mot å utforme straffelovens voldtektsbestemmelse slik at den fokuserer på den voldtektsutsattes adferd og uttrykte motvilje.

Å være usikker på om det man har vært utsatt for ulovlig er ikke forbeholdt barn og unge. Det gjelder også mange av de voksne utsatte vi møter i Nok. Her møter vi også usikkerhet knyttet til lovverket og straffeforfølgning. Utsatte har ofte store kvaler til hvorvidt de skal anmelde eller ikke. En av grunnene som går igjen er at de ikke har anmeldt fordi de er redde for å ikke blir forstått eller trodd. Diskurser om ansvar legger fremdeles mye vekt på hva den utsatte sa eller gjorde, heller enn å snu fokuset på antatt utøver. Nok. er klar over at beviskravene vil være vanskelige uansett hvilken modell man velger, men mener at samtykkebestemmelsen må være så tydelig som mulig. En “ja betyr ja”-modell er lettere å forstå. Den betyr at et samtykke er et ja og ikke at man ikke har fått et nei.

På bakgrunn av dette stiller Nok. seg tvilende til om den foreslåtte «nei betyr nei»-modellen gir utsatte det vernet de bør ha, og ber om at rådet sitt forslag gjennomgås mer grundig og med en forståelse av at en person er seksuelt utilgjengelig inntil det er kommunisert et samtykke til sex eller en bekreftelse på frivillig deltakelse.

Seksuell lavalder

I sitt forslag skriver Rådet at «I tillegg har rådet behovet for endringer i særbestemmelsene om seksuallovbrudd mot barn i §§299 til 311. Rådet har vurdert disse bestemmelsene utfra to hensyn som særlig gjør seg gjeldende for barn (altså personer under 18 år), nemlig hensynet til å beskytte barn mot seksuell utnyttelse og seksuelle erfaringer de tar skade av, og hensynet til å anerkjenne større barns modenhet til å utforske egen seksualitet» (:18).

Rådet foreslår å senke den seksuelle lavalderen til 15 år. Blant begrunnelsene for dette, er at det har skjedd mye i lovverket siden forrige utredning i 1997 (: 219) og at det er blitt vedtatt særlige straffebestemmelser som særlig verner barn under 18 år. *Synet på ungdom og ungdomstid har endret seg, og de unge ses på som kompetente og med et økende, men også varierende behov for selvråderett* (:219).

Rådet viser også til at det foreslår å skjerpe vernet mot seksuelle krenkelser mot barn ytterligere, «blant annet gjennom den foreslåtte bestemmelsen i §294, som utvider dagens voldtektsbestemmelse, og §307 om seksuell utnyttelse av barn i en særlig sårbar situasjon», og til Danmark og Sverige der den seksuelle lavalderen er 15 år.

Formålet med den seksuelle lavalderen er å beskytte barn som ikke anses som modne nok til å utøve sin seksualitet. Dagens aldersgrense på 16 år baserer seg på en avveining mellom hensynet til ikke å begrense den seksuelle selvbestemmelsesretten for barn som er tilstrekkelige modne for å utøve den, og hensynet til å verne barn som ennå ikke er det.

Den siste omfangsundersøkelsen fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress viser at 22 % av norske kvinner har blitt utsatt for voldtekt, og 50 % er under 18 år når de blir utsatt første gang². Halvparten av voldtektene er sovevoldtekter. Dette viser med all tydelighet at kunnskap om sunn seksualitet og grenser er mangelfull blant barn og unge. Vi vet også at mange unge ikke forteller om overgrep fordi de ikke vet hva det er og de vet heller ikke at det er ulovlig. Alle vi møter når vi underviser i skolen ønsker mer tid til å lære og drøfte seksualitet, grenser og følelser på skolen.

Nok. savner en mer grundig drøfting i Straffelovrådet sitt forslag om å senke den seksuelle lavalderen og vi savner et større kunnskapsgrunnlag for å underbygge forslaget, inklusiv stemmer fra barn og unge. Siden Straffelovrådet leverte NOUen før jul, har Nok. snakket med svært mange barn og unge som ønsker å beholde den seksuelle lavalderen der den er. Gjennomgående syns ungdom at det er nok seksuelt press allerede i dag, og at presset vil bli på enda yngre ungdom vil lavalderen svekkes. Derfor syns de dagens 16-årsgrense er passende. Redd barna viser til [de samme meningene blant unge](#) i sitt høringsinnspill.

Rådet skriver at «Innspill fra organisasjoner som jobber tett med barn og unge har vært viktige for rådets vurderinger» (:2 20). Landsgruppen for helsykepleiere og Helsedirektoratet er blant de som har uttalt seg om den seksuelle lavalderen, men de ber rådet om å hhv «se på utfordringer ved seksuell lavalder på 16 år, og kriminell lavalder på 15 år» og «Helsedirektoratet oppfordrer rådet til å vurdere om dagens seksuelle lavalder er riktig».

² <https://www.nkvts.no/rapport/omfang-av-vold-og-overgrep-i-den-norske-befolkningen/>

Nok. mener at det å be rådet vurdere dagens seksuelle lavalder ikke i seg selv en grunn til å senke den. Vi mener heller ikke at det er et argument å senke den til 15 år fordi den er det i Danmark og Sverige.

Nok. er også bekymret for signaleffekten av å senke den seksuelle lavalderen, og mener dette bør tas med i vurderingen. Vi skulle svært gjerne sett flere refleksjoner rundt hvilke konsekvenser forslaget kan ha. Nok. er redd for at forslaget vil føre til et ytterligere press på barn og unge. Dette mener vi er særlig viktig sett i lys av forskning som viser at det er stort omfang av seksuelle krenkelser og overgrep mellom jevnaldrende.

Selvbestemmelse er et viktig utgangspunkt for barn og unges muligheter for trygg og god seksualitet og seksuell selvbestemmelsesrett, og det kan hende det er riktig å senke den seksuelle lavalderen til 15 år. Slik forslaget foreligger nå, mener Nok. derimot at kunnskapsgrunnlaget er for mangelfullt til å trekke en slik konklusjon og vi støtter derfor ikke forslaget om å senke den seksuelle lavalderen til 15 år.

Søskenincest

Rådet foreslår å avkriminalisere søskenincest. Rådet begrunner dette med at relasjonen mellom søsken, skiller seg fra foreldres rettslige og sosiale makt over barn og at en skal straffes for utnyttelse og overgrep mellom søsken, men ikke alene på grunn av søskenrelasjon.

Utvalget argumenterer for at det ikke finnes et like skjevt maktforhold mellom søsken som det gjør mellom barn og foreldre. Dette er Nok. uenig i og vi mener at rådets begrunnelse ikke er et godt grunnlag for å avkriminalisere søskenincest. Paragrafen gir tvert imot et viktig vern mot krenkelser av den seksuelle selvbestemmelsesretten til barn og unge i familier.

1/3 av overgrep skjer i ung alder. Nye undersøkelser viser et stort omfang av seksuelt skadelig atferd blant barn yngre og yngre gutter, og vi ser også mange jenter som ikke setter grenser. Ofte vil søskenrelasjoner tilsi forskjell i alder eller kjønn, samt andre faktorer som gir en part mindre makt enn den andre. Denne maktskjevheten er å finne i mange søskenforhold, selv om det er sjelden søskenincest forekommer.

Familierelasjoner skiller seg fra andre relasjoner ved at man som barn og ungdom er bundet til relasjonen og konteksten. Man kan ikke velge å forlate et søsken når man ønsker det, slik man kan i relasjon til andre jevnaldrende. Maktrelasjonene innad i familier er også ofte komplekse, kanskje særlig mellom søsken. Det kan være hierarkier innad i familien som gjør det vanskelig å utøve sin frie vilje, og maktutøvelsen mellom søsken kan være subtil. Derfor er også spørsmålet om "frivillighet" svært problematisk i en eventuell seksuell relasjon mellom søsken.

Fordi man som barn og ungdom er bundet til familierelasjonen, er det viktig at loven gir et ekstra vern i tilfeller av seksuelle tilnærmelser fra søsken. Loven gir søsken et vern gjennom retten til å hevde at den seksuelle relasjonen er ulovlig i seg selv, uavhengig av et spørsmål om eventuell frivillighet. Et søsken skal ikke måtte ta personlig stilling til seksuelle tilnærmelser fra noen i familien. En omstrukturering av dette punktet vil være til større skade for flere enn for de få. Loven må reflektere at familierelasjoner skal være sex-fri sone for barn og ungdom. Nok. er altså uenig i dette forslaget.

Oppsummering av hovedpunkter

- Nok. mener at bestemmelsen om samtykke må bygge på forståelsen av retten til seksuell selvbestemmelse som tilsier at en person er *seksuelt utilgjengelig* inntil samtykke foreligger. På bakgrunn av dette må man se på de to modellene for samtykke mer grundig.
- Nok. støtter ikke utvalgets forslag om å senke den seksuelle lavalderen til 15 år før det foreligger et bedre kunnskapsgrunnlag som også inkluderer barn og unge sine synspunkt
- Nok. støtter ikke forslaget om å oppheve forbudet mot søskenincest

Ingvild Hestad Torkelsen
Daglig leder, Nok. Norge.